

40 Soruda
**Katılım
Bankacılığı**

Zeyneb Hafsa Orhan

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 58
40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi – 1
Zeyneb Hafsa Orhan, 40 Soruda Katılım Bankacılığı

Yayına Hazırlayan: Emrah Yağmurlu
Musahhih: Hamit Kardaş

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset - Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2020
ISBN: 978-625-7015-22-6

© İktisat Yayınları, 2020

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh, Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadi Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Orhan, Zeyneb Hafsa
40 Soruda Katılım Bankacılığı
Baskı, xii + 116 s., 13 x 23 cm
Kaynakça var.
ISBN: 978-625-7015-22-6
1. Katılım bankacılığı 2. İslam iktisadı 3. İslamî finans

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler dizisi,
Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği'nin
desteğiyle hazırlanmıştır.

40 Soruda

Katılım Bankacılığı

Zeyneb Hafsa Orhan

40 Soruda Bilinmesi Gerekenler Dizisi

Bu dizide, alanında uzman kişilerin İslam iktisadındaki uygulama ve kurumlarla ilgili okuyucunun sorularına pratik, kısa ve nitelikli cevaplar verdiği kitaplara yer verilmektedir. Ele alınan konular, genelden özele olacak şekilde 40 soru etrafında teorik bir derinlikten ziyade, her seviyeden insanın kolaylıkla anlayacağı bir formatta verilmiştir.

Dizide Yer Alacak Diğer Kitaplar

Melih Turan, *40 Soruda Zekât*

Mücahid Özdemir, *40 Soruda Karz-ı Hasen*

İsmail Cebeci, *40 Soruda Murâbaha*

Necmettin Kızılkaya, *40 Soruda Sözleşmeler*

Hakan Aslan, *40 Soruda Tekâfûl*

Necmeddin Güney, *40 Soruda Ortaklıklar*

Servet Bayındır, *40 Soruda Sukûk ve Borsa*

Hamdi Çilingir, *40 Soruda Vakıf*

Murat Ustaoglu, *40 Soruda Faiz*

Zeyneb Hafsa Orhan

Açık öğretim Lisesinden mezun olduktan sonra üniversiteyi Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomi (tam burslu) Bölümünde tamamlamıştır. İsveç Enstitüsü burslusu olarak 2006'da İsveç'te yüksek lisansa başlayıp 2008'de Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği İlişkileri Bölümünden (tezli) mezun olmuştur. 2008'de Uluslararası Saraybosna Üniversitesinde başladığı ekonomi doktorasını İslami bankacılıktaki kar-zarar ortaklığı enstrümanlarının risk analizine dair hazırladığı doktora teziyle 2012'de tamamlamıştır. Yaklaşık 8 yıllık yurt dışı tecrübesinin ardından döndüğü Türkiye'de Ocak 2015'ten bu yana İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde çalışmaktadır. Hâlihazırda İslam Ekonomisi ve Finans Bölümünde doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları İslam iktisadı ve finansı, karşılaştırmalı konvansiyonel finans ve bankacılıktır.

İçindekiler

Önsöz	xi
-------	----

Giriş: 40 Hadis Literatürü, 40 Sayısının Önemi ve Bu Kitaba Katkısı	1
--	---

TEORİK VE TARİHİ ARKA PLAN

1. Bankacılık nedir?	6
2. Finans nedir?	8
3. Finansa dair alternatif yaklaşımlar nelerdir?	10
4. Finansa dair alternatif bir yaklaşım olarak kabul edilebilecek olan İslamî finans nedir?	12
5. İslamî finans neden ortaya çıkmıştır? Dünyada ve Türkiye’de nasıl gelişmiştir?	15
6. Faiz (Ribâ) nedir ve neden yasaklanmıştır?	17
7. İslam tarihinde faizsiz bankacılık türü işlemler ve kurumlar nelerdir?	20
8. Günümüzdeki faizsiz bankacılık fikrine geçiş nasıl olmuştur ve bu fikre katkıda bulunanlar kimlerdir?	22

9. Katılım bankacılığının arka planında neler vardır?	25
10. Dünyadaki ilk katılım bankacılığı örnekleri nelerdir?	27
11. Katılım bankacılığının dünyadaki gelişimi nasıl olmuştur?	29

BUGÜNKÜ YAPISI

12. Katılım bankacılığı (İslamî bankacılık) nasıl çalışmaktadır?	32
13. Katılım bankacılığının türleri nelerdir?	35
14. Konvansiyonel bankacılıkla katılım bankacılığının temel farkları nelerdir?	37
15. Katılım bankacılığındaki fon toplama yöntemlerinden cari hesaplar nedir?	39
16. Katılım bankacılığındaki fon toplama yöntemlerinden katılım hesapları nedir?	42
17. Katılım bankacılığındaki fon kullandırma yöntemlerinden <i>murâbaha</i> nedir?	45
18. Katılım bankacılığındaki fon kullandırma yöntemlerinden <i>icâre</i> nedir?	48
19. Katılım bankacılığındaki fon kullandırma yöntemlerinden <i>sukûk</i> nedir?	51
20. Katılım bankacılığındaki fon kullandırma yöntemlerinden <i>teverruk</i> nedir?	54
21. Katılım bankacılığındaki fon kullandırma yöntemlerinden <i>mudârebe</i> ve <i>müşâreke</i> nedir?	56

DÜNYADAKİ DURUMU

22. Katılım bankacılığının dünyadaki mevcut görünümü nasıldır?	60
23. Körfez bölgesinde katılım bankacılığının durumu nasıldır?	63
24. MENA'da katılım bankacılığının durumu nasıldır?	65
25. Asya'da katılım bankacılığının durumu nasıldır?	67
26. Afrika'da katılım bankacılığının durumu nasıldır?	69

27. Avrupa ve Amerika'da katılım bankacılığının durumu nasıldır?	71
28. Dünyada katılım bankacılığıyla ilişkili kurumlar nelerdir?	74
29. Katılım bankacılığının dünya genelindeki temel problemleri nelerdir?	76

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI

30. Katılım bankacılığı Türkiye'de nasıl ortaya çıkmıştır?	80
31. Katılım bankacılığının Türkiye'deki gelişimi nasıl olmuştur?	83
32. Katılım bankacılığının Türkiye'deki mevcut görünümü nasıldır?	85
33. Türkiye'de katılım bankacılığıyla ilişkili kurumlar nelerdir?	88
34. Katılım bankacılığının Türkiye'deki temel problemleri nelerdir?	90

TARTIŞMALI KONULAR

35. Pencerecilik nedir ve buna dair neler tartışılmaktadır?	94
36. Katılım bankacılığı hakkındaki fıkhi tartışmalar nelerdir?	96
37. Katılım bankacılığı bünyesindeki danışma kurulları nasıldır ve bunlara dair tartışmalı hususlar nelerdir?	99
38. Katılım bankacılığı işlemlerinde faiz var mıdır?	102
39. Katılım bankaları, kalkınma ve sosyal adalet arasındaki ilişkiler nasıldır?	105
40. Katılım bankacılığının geleceği açısından neler öngörülmektedir?	107

Sonuç	109
İleri Okuma Önerileri	112
Kaynakça	113

Önsöz

Elinizdeki kitap, 2016 yılından itibaren faaliyette bulunan İKAM (İslam İktisadı Araştırma Merkezi) tarafından tasarlanan ve İktisat Yayınları tarafından basılacak olan, İslam iktisadı ve finansının çeşitli veçhelerinin 40 soru ve cevap yapısı içerisinde geniş bir kitleye tanıtılması amacıyla oluşturulan kitap dizisinin bir parçasıdır.

Yukarıda belirtilen amaca binaen 2020 yılının Ocak ayı itibariyle yazılmaya başlanan bu eser, birkaç ay içerisinde tamamlanmış olup basım aşamasına geçilmiştir. Görece kısa gibi görünen bu sürenin bir de görünmeyen uzun bir arka plan süreci vardır. Söz konusu arka planın başlangıcını, 2009 yılında Uluslararası Saraybosna Üniversitesinde başladığım doktora tezimin yazım aşamasına kadar uzatabilirim. Zira söz konusu tezin konusu, katılım bankacılığının başlangıçta üzerine bina edildiği kâr-zarar ortaklıklarının risk analiziydi. Allah'a hamdolsun ki bu tezin Türkçe tercümesi 2019 yılı itibariyle İktisat Yayınları tarafından basıldı. Velhasıl, 2009 yılındaki tez yazımı başlangıcından bu

zamana kadar katılım bankacılığına dair yaptığım okumalar, yazmalar, ders ve eğitim vermeler, ders ve eğitim almalar, sektör ile yakın temas sonucu edinilen tecrübeler vb. bu kitabın yazım sürecinin arka planını oluşturmaktadır.

Yazım şekline ve içeriğine aşağıda daha detaylı bir şekilde değinilecek olan bu kitabın, öğrencilerden uygulayıcılara ve ilgili halk kitlesine kadar geniş bir yelpazeye hitap etmesi en büyük dileğimizdir. Kitabın olası ileri baskıları için önerilerinizi şu adrese iletmenizi bekleriz:

hafsa.orhan@izu.edu.tr

Son olarak, kitabın yazım ve basım aşamasında doğrudan ve dolaylı olarak katkısı olan herkese teşekkür ederim. Özelde ise iki kişiye ayrıca teşekkürü borç bilirim: Bunlardan bir tanesi, kitabın son halini tamamen okuyup kıymetli önerilerde bulunan ve kendisi de hâlihazırda bir katılım bankası çalışanı olan Talha Efe beyefendi iken diğeri ise kitapta yer alan ilk beş soruyu okuyup kitabın dilinin genele hitap edip etmediği hususunda geri bildirimde bulunan lisans öğrencim M. Yusuf Çalışan'dır. Allah hepinizden razı olsun.

Zeyneb Hafsa Orhan

Halkalı, 2020

Giriş

40 Hadis Literatürü, 40 Sayısının Önemi ve Bu Kitaba Katkısı

Dünyada İslamî bankacılık, ülkemizde katılım bankacılığı olarak bilinen sistemin temellerine dair bilgilendirme yapma amacını taşıyan bu kitap, İslam geleneğinde “40 Hadis” olarak bilinen yapıdan hareketle “40 Soruda Katılım Bankacılığı” olarak isimlendirilmiştir. O halde her şeyden önce bu 40 hadis geleneğinden ve 40 sayısının ehemmiyetinden bahsedelim.

Ayşe Şener¹, ilk örneklerine Hicri II. asrın sonlarında rastlanan bu 40 hadis geleneğine dair şunları paylaşmaktadır: “Bu derlemeler, dinî bilgilerin, akademik ağırlık ile halk anlayışının sadeliği arasında bir yerde anlaşılıp yaşanmasında en büyük rolü oynamıştır. Peygamber ile insan arasında kırk aşamalık din eğitimi gibi de duran kırk hadis derlemeleri, bu aşama sonunda kişiyi belli bir bilgi seviyesine çıkarır. Kırk hadis şerhleri dinin yaygın eğitimini üstlenen en pratik olgulardan biridir.” İşte elinizdeki kitapla amaçlanan tam da budur; İslamî iktisada ve onun gerisinde İslam’a dayanan katılım bankaları hakkındaki bilgilerin akademik ağırlık ile halk anlayışının sadeliği arasında bir yerde anlaşılıp hayata geçirilmesine katkıda bulunmak.

1 İlgili yazıya erişim için bkz. <http://www.sonpeygamber.info/kirk-hadis-gelenegi-uzerine-bir-deneme>

Bu noktada 40 sayısının özelliğine dair ise Şener, bahsi geçen çalışmasında şu bilgileri paylaşmaktadır: “İslam tasavvuf literatüründe, aslen Farsça ‘çihil’ kelimesinden türeyen çile düşüncesi, bir insanın ruhsal arınma için zevklerden asgarî kırk gün kadar ayrı kalması ve zor olanı başararak direnç kazanması anlamına gelir. Kırk sayısı, geçilmesi gereken bir aşamayı, hedeflenen terakki tıraçasına çıkan asgarî basamak sayısını ifade eder. Kırk Hadis derlemeleri de bağlılarını, Müslüman şahsiyet olma adına, bir yandan kendi içsel kuyusuna inmesi, bir yandan da zihinsel yükselişe çıkması için, kırk basamaklık bir düşünsel çileye davet eder. Her şey bir yana bu derlemeler, bağlılarına, bilgiye kolay ulaşma imkânı vermektedir. Nicelikten çok niteliğe önem veren bir dinde sayı geleneğinin -hadis ilminde- bu denli yer tutması, kırk sayısının nitelikli bir seviye için kat edilmesi gereken bir nicelik tecrübesi olmasındandır.” Dolayısıyla, bu kitabın yazılmasının amacı; buradaki 40 soru ve bu sorulara verilen naçizane cevaplar sayesinde katılım bankacılığı konusuna dair nitelikli bir seviye için kat edilmesi gereken yolun aşılmasıdır.

Bu kitaptaki 40 soru belirlenirken, hem katılım bankacılığını anlamaya dair olası tüm veçhelerin dâhil edilmesi hem de bu zamana kadar konuya dair yöneltilen sorularla kişisel ve toplumsal tecrübelerin dikkate alınmasına önem verilmiştir. Sorulara verilen cevapların hazırlanması sırasında ise hocalardan ve yazılı materyallerden edinilen bilgilerin yanı sıra sektörde çalışanlarla, katılım bankacılığıyla irtibatlı olan özellikle bireysel müşterilerin tecrübe, düşünce ve kaygıları dikkate alınmıştır.

Kitabın İçeriği ve Yazımına Dair Bilgiler

Kitaptaki sorular hazırlanırken katılım bankacılığının anlaşılmasına yardımcı olabilmek adına genelden özele ve detaya doğru bir gidiş takip edilmiştir. Örneğin, katılım

bankacılığını anlatmadan önce bankacılık anlatılmış, ondan da önce finansın ne olduğuna değinilmiştir. Daha sonrasında ise katılım bankacılığının özeline inilerek kullandığı ürünler ve karşılaştığı sorunlara yer verilmiştir. İlaveten, okuyucuyu yormamak adına her bir cevap için en fazla 400-500 kelimelik bir açıklamada bulunulmuştur. Açıklamaların daha iyi anlaşılabilmesi için de uygun görülen yerlerde şekil ve figürlerden yararlanılmıştır.

Kitap hazırlanırken onu akademik dilin ağırlığından kurtarmak adına olabildiğince alıntılardan kaçınılmıştır. Yine de özel bilgilerin paylaşılması durumunda kimden alındığı, kişinin soy ismi ve alıntılanan çalışmanın tarihi verilmek üzere şöyle paylaşılmıştır: (Soy isim, Yıl). Eğer kendisinden alıntı yapılan kaynak, bir kişi değil de kurum ise doğrudan kurumun ismi ya da isminin kısaltılmış hali paylaşılmıştır. Kitapta kullanılan tüm alıntılara kitabın sonundaki kaynakçadan erişilebilir. Ayrıca okuyucuya katılım bankacılığı ile ilgili ilave okuma yapmayı planlaması halinde yardımcı olmak adına kaynakçadan hemen önce “İleri Okuma Önerileri” paylaşılmıştır. Yine kitabın daha kolay anlaşılabilmesi adına okuyucuyu yormayan sade bir dil kullanımı tercih edilmiştir. İlave açıklama ya da başvuru notuna ihtiyaç duyulduğu birkaç yerde ise metne dipnotlar düşülmüştür.

Bu kitabın önem arz etmesinin temel sebebi, Türkçe literatürde katılım bankacılığına dair hiçbir kitabın olmayışı değildir. Bilakis, özellikle son birkaç senede bu açığı dolduracak kitaplar yayımlanmaktadır. Bu kitabı mevcut literatürden ayıran temel özelliği ise hitap ettiği kesimin daha geniş olmasıdır.

Kitabın bundan sonraki kısmında her bir soru için ayrı bir bölüm açılacak ve kitabın içerik kısmında paylaşılan sorular ve cevapları bu bölümlerde yer alacaktır.